

«ԵՐԵՎԱՆԻ ԼԵՈՅԻ ԱՆՎԱՆ Հ. 65 ԱՎԱԳ ԴՊՐՈՑ» ՊՈԱԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ

ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Առարկա -ՆԶՊ և ԱԿ

Մասնակից – ՓՈԽԳՆԴԱՊԵՏ ՄԱՐՏԻԿ ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆ

Ղեկավար – ՓՈԽԳՆԴԱՊԵՏ ԱՐՏԱԿ ԻՍԱՀԱԿՅԱՆ

Թեմա – ՆԶՊ ԱՌԱՐԿԱՅԻ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐՈՒՄ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԻ ՄՈՏ ԱՐԺԵՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ
ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ՎՐԱ ԱԶԴՈՂ ԴՐԱԿԱՆ , ԲԱՑԱՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԸ ԵՎ
ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ:

ԵՐԵՎԱՆ 2022

Բովանդակություն

1. Ներածություն----- էջ 3
2. Ռազմարվեստի պատմության ազդող գաղափարաճանաչության դրական եվ բացասական երեվույթները----- էջ 5
3. Ռազմահայրենասիրական դասընթացների արդյունքներ----- էջ 9
4. Հայաստանի հանրապետության կառավարություն որոշում----- էջ 10
5. Նորակոչիկների իմացությունը Մրիության դասեր՝ ուսումնասիրելու ժամանակ-----
----- էջ 11
6. ՆԶՊ համակարգի շրջանակներում արժեքավոր գործոնները----- էջ 14
7. Ավագ դպրոցում նախնական զինվորական պատրաստության դասավանդման հիմնական մեթոդները----- էջ 16
8. Զինվորական ծառայության հիմունքների ուսուցման մեթոդները և նախնական ռազմական վարժություն----- էջ 18
9. Մարտավարության կրակային առանձնահատկություններին ազդող գործոնները ---
----- էջ 20
10. Եզրակացություններ եվ առաջարկություններ ----- էջ 23

ԱՆԳԱՍ ՊԱՐՏՎԱԾ ԹՇՆԱՄՈՒՏ ՀԵՏ ՎԱՐՎԻՐ ՄԻԱՅՆ ԱՄՊԵՏՈՐԵՆ -----ԳԱՐԵԳԻՆ ՆՏԴԵՀ

Ներածություն

Մինչև ավագ դպրոց տեղափոխվելը աշակերտներն արդեն պատկերացում ունեն ՀՀ Ջինված Ուժերի խնդիրների ու կառուցվածքին: ՀՀ Պետական խորհրդանիշների, գործամասերի մարտական դրոշի մասին: Ծանոթացել են հայ զինվորական վարքականոսներին:

Ուսումնական, հատկապես ավագ դպրոցներում Նախնական Ջինվորական Պատրաստության „ՆԶՊ“, առարկայի դասավանդումը կազմակերպվում է „զինապարտության մասիս օրենքի հիման վրա,,:

ՆԶՊ առարկայի և ռազմահայրենասիրական դաստիարակության նպատակն է պատրաստել հայրենիքը պաշտպանելու պատրաստ բազմակողմանի զարգացած պատանիներ ու աղջիկներ, հնարավորություն ընձեռել պատանիներին բանակ գորակոչելու, հետո կարճ ժամանակում տիրապետել ժամանակակից զենքին ու ռազմական տեխնիկային, որը համարվում է ՋՈՒ ծառայության կազմակերպման համակարգի բաղկացուցիչ մաս: Հայրենիքի պաշտպանությունը ՀՀ յուրաքանչյուր քաղաքացու սրբազան պարտքն է:

Խնդիրներն ու նպատակները՝

Ա. Ազգային բանակում ծառայելու գիտակցումը

Բ. Երթման պահանջների անվերապահ կատարման պատրաստակամություն, որպես հայրենասիրության բարձր չափանիշ, որի նպատակն է կարճ շամանակահատվածում կողմնորոշում, հմտությունների զարգացում, թեմայի ուսուցումը կանոնակարգված, պլանավորված կանխամտածվածությամբ: Նրա իրադարձությունները, ուսումնական գործունեությունը վերահաստատության գնահատումով, որի գործնթացը բաղկացած է երկկողմանի դասավանդումից, արդյունքը կախված է օբեկտիվ և սուբեկտիվ գործոններից:

ՆԶՊ առարկայի կրթական համակարգում իրականացվում է համակարգված և համակցված գործունեություն, ուղղված նորարական խորքային դասաթեմաների լիարժեք դասավանդումը:

Յուրաքանչյուր առարկան քննարկել կամ վիճաբանելու ասոցիացիայում կազմված աշխատանքային պլանը հստակ կառույց է, որը թույլ է տալիս ռազմագիտության և այլ առարկաների հետ համագործակցելու, փոխգործակցության միջոցով նյութի սպասարկումը հասցնել ճիշտ ըմբռնման,

պրակտիկ ինչպես նաև թեմատիկ ճիշտ մոտեցմանը: Հաղթահարել արհեստական խթան հանդիսացող հանգամանքները:

Հետևել յուրացման և զարգացման արդյունքների հեռանկարների ըմբռմանը: Հետևողական աշխատանքներով ՆԶՊ առարկայի կարևորությունը լինի ուշադրության կենտրոնում: ՆԶՊ և նույնպես մասնագիտություն է և յուրաքանչյուր աշակերտ պարտավոր է խորությամբ յուրացնել այն, խորացնել գիտելիքները մարտավարության հիմունքների, Հայոց պատմության տարեթվերի, հաղթական ճակատամարտերի շարքերը: Նոր գիտելիքների փեռքերումով հայրենիքի հանդեպ մեր պարբերի կատարմանը պատրաստ լինելու համար:

ՆԶՊ առարկան ուսումնասիրելուց հետո աշակերտը պատրաստ կլինի ծառայելու հայոց ազգային բանակում: Կնդունվեն ռազմահայրենասիրական հաստատություններ:

Գիտակցությունը բնության կողմից տրված հարստություն է: Մարդը բնության դեմ փոքր, բայց հսկա է դաստիարակույուն մեջ: Այն սկսում է սիրո դաշտից, որը ինքնաբուխ զգացմունք է: Այն ծնվում է ակամա, բուն դնում յուրաքանչյուրի մեջ: Մերը մարդկության նախահիմքն է, բնության լավագույն բարգևը: Երեխաների մեջ սերը մագրություն ու անմեղության խորհրդանիշ է: Սիրո չարաճճությունները աշակերտի փայլող աչքերից ուրախությունը անջատելը նման է հանցագործության: Ամեն մի լավ կամ, վատ արարք դաճում է երեխաների ուղեղում, մնում նրանց հիշողության մեջ: Այն արտահայտվում է նրա կյանքի ընթացքում հերթաքան կամ այլ առիթների ժամանակ:

Նպատակները –

Կարճ ժամանակահատվածում, կողմնորոշում, հմտությունների զարգացում:

Թեմայի ուսուցումը՝ կանոնակարգված, պլանավորված և կանխամտածված է: Նրա իրադարձությունները, ուսուցման գործունեությունը, վերահաստատության գնահատումը:

Ուսուցման գործնթացը բաղկացած է երկկողմանի դասավանդումից, որի արդյունքը կախված է օբեկտիվ և սուբեկտիվ գործոններից: Իմացության գործնթացը, ուշադրություն մարդու հոգեկան ակտիվության ուղղվածությունը դեպի որոշակի առարկաների և երևույթների նկատմամբ, նրա ընկալումը և աշխատասիրության ըմբռնումը:

Աշակերտը ունի լսողություն, և նյութը օրինակներով կարողանում էս հետաքրքիր մտնուլորտ ստեղծել: Դասարանի ուշադրությունը բուն նյութի բովանդակության նկատմամբ արժևորվում է և լինում հարագլի:

Հարկավոր է ընդունել, որ յուրաքանչյուր դասաժամ ունի իր բովանդակությունը, հետաքրքրությունը և արժեքը: Պարզապես մատուցման և ներկայացման ձևերն են տարբեր: Այն պահանջում է վարպետություն, հմտություն, իմաստալի սպասարկում: Միաժամանակ հասնել այն բանի, որ աշակերտը թողնի, անջատվի ավելնորդ հրապուրիչ կամ խափուսիկ երազական մտքերից, կենտրոնանա բուն թեմայի շուրջը: Քաղցրության ու ջանասիրության ուսումնասիրի նյութը: Անգամ մեկի նկատմամբ պահանջվում է տասել հատուկ հարգանք: Մինչ դասաժամի սկսվելը նյութի նախապատրաստման մանրամասները ճշգրտելը ու յուրահատուկ անկար պատրաստել դեպի նյութը: Հիշեով, որ յուրաքանչյուր աշակերտի մեջ ներքուստ կա ինչոր թաքնված անհանգստություն: Հարկավոր է վարպետորեն, խելացի ու ճարպկորեն հմուտորեն ամեն ինչ անել այնպես, որ ակամա զարմանքից խիզախեն: Մխալների վրա սովորեն, և սովորեցնել ինչպես կարելի է վերացնել թերությունը: Աշակերտը գիտելիքի իմացությամբ ունի կողմնորոշվելու հատկություն: Վատ դաստիարակությունից, գիտելիքի պակասությունից ձևավորվող դասաթեմաների ուժեղների մոտ որպես թույլը դառնում է համեղ

ընթրիք:

Անհատը կյանքում տանը, թե հասարակուցյան մեջ և ամենուր գտնվում է շփման մեջ: Աշակերտը նույնպես, որպես ներկայացուցիչ դպրոցում շփվելով շրջապատի հետ, սնվելու կամ հագնվելու, իրերի հետ հարաբերվելու ժամանակ գործի բնույթով տարբեր են, բովանդակությամբ նույնպես: Աշակերտի ուսուցողական տարիների ժամանակը բավարար է դասաժամին հետևել յուրացնելու բազմաբնույթ իմացություն ձեռք բերելու համար:

Հետևել տարվա բոլոր եղանակներին, տրամադրվել զարունը, որպես անգուգական հրաշակերտն է բնության, ամառը մրգգաշատ, աշունը ոսկեհեր, ձմեռը ճերմակ ու մագուր է ներդաշնակությանը: Հետևել միաձուլմանը թույլ դասաժամից խույս տալ նյութի ոչ ճիշտ բացատրությունից, անհետաքրքիր բառերի կույտի շարադրանքից: Անհավանական կերպարների ներկայացման ազդանշաններից, որը աշակերտին հրում է ենթագիտակցության հորձանոթը: Որտեղ ոլորապտույտ ինչպես նաև հավասարապես գոյակցում են իրական և հավանական կերպարները:

Այստեղ ենթագիտակցությունը փորձում է մոլորացնել աշակերտին նրան անջատելով գիտակցության պատասխանատվությունից. առաջացնելով անգիտակիցելու աղմուկ: Նրան հրելով թմրացնող երազներ իրացնելուկանացնելու հավանականությանը: Այստեղից կազմել հետևություն, աշակերտին իրազեկ պահել շաբաթական թեմատիկ պլանը: Տեղեկացնել, որ դպրոցում (Ռազմագիտության ՆԶՊ) առարկայի դասավանդումը հիմնական փասթաթուխտ է: Այն մշակված է

ըստ ծրագրում տրված բաժինների և թեմաների նպատակային հաջորդական ուսումնասիրմանը: Ինչպես նաև ներառարկայական և միջառարկայական կապի վրա:

ա. Հիմք ընդունելով այն փասթը, որ շաբափական պլանի կազման գործընթացը ցտեղծագործական ախատանք է: Յուրաքանչյուր զինդեկ պետք է ցուցաբերի յուրովի մոտեցում՝ ելնելով անձնական փորձից: Եվ ավելին, որ նա մասնակցել է մարտական գործողություններին:

բ. Ելնելով տեղային պայմաններից հնարավոր է մասնակի փոփոխություններ՝ պահմանելով տրամաբանական հաջորդականությունը: Տարածքային զինկոմիսարիատի տիպային պլանը մշակվում է օգոստոսյան հավաքների ժամանակ: Միատիպ պլանը օժանդակում է մեթոդական օգնություն ցույց տալու, վերհսկելու և ստուգելու զինդեկի աշխատանքները:

ՌԱԶՄԱՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՆԵՐԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐՆ ՈՒ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ
ՆԶՊ առարկայի դասընթացը բաղկացած է իննը թեմաներից, իրարից անկախ բաժիններից՝ ՀՀԶՈԻ և ռազմարվեստի պատմություն, մարտավարության հիմունքները, կրակային պատրաստություն. Համագորային կանոնադրություններ, շարային պատրաստություն, ռազմական տեղագրություն, անվտանգ կենսագործունեություն, առաջին բուժօգնություն: Ուսումնասիրելով այս դասընթացները աշակերտները ձեռք են բերում ռազմական տեսական գիտելիքներ:

//Սովորողների գիտելիքների, կարողությունների, հմտությունների ձեռք բերմանը, արժեքային համակարգի ձևավորմանը, սովորողների զարգացմանն ուղղված գործողությունների առաջնայնությունը, ուսումնական հաստատության տարեկան աշխատանքային ծրագրում դրանց արտացոլումը, իրականացման արդյունավետությունը ռազմահայրենասիրական թեմաների սպասարկման աշխատանքային մեթոդները, նրանց միջոցով կզարգանա համարձակություն, տոկունություն, բարոյահոգեբանության կայունություն:

2019-2020 ուստարում իրականացվել է չափորոշիչահեն ուսուցում՝ համաձայն ուսպլանի: Տարեսկզբին ուսուցիչներն ապահովվել են առարկայական ծրագրերով, հաստատվել են առարկայական թեմատիկ ծրագրերը, տրվել են ուսումնաօժանդակ նյութեր, աշակերտներն ապահովվել են դասագրքերով: ՆԶՊ առարկայի ուսումնամեթոդական, ներդպրոցական և համադպրոցական աշխատանքներն

իրականացվել են սահմանված ժամկետում, ուսման որակի ապահովման նպատակով վերահսկողություն է սահմանվել առարկայական դրվածքի ուսումնասիրմամբ, դասալսումների իրականացմամբ, տնօրենության կողմից համադպրոցական թեմատիկ գրավոր աշխատանքների անցկացմամբ, իրականացվել է մշտադիտարկում բոլոր դասարաններում, դասերը հազեցված են եղել զննական, դիդակտիկ պարագաներով, կիրառվել են S2S միջոցներ, լաբորատոր և գործնական աշխատանքներն անցկացվել են լաբորատորիայում, Ձմեռային պայմաններում դասերն անցկացվել են դպրոցի մարզադահլիճում: Ավագ դասարանի աշակերտների ուսումնական գործընթացը կազմակերպվել է համաձայն շաբաթական և տարեկան ուսպլանի պահանջների: Աշակերտների արժեհամակարգի ձևավորման նպատակով իրականացվել են հետազոտական աշխատանքներ, խաղմրցույթներ, հրապարակային դասեր, միջոցառումներ, ինքնավարության օր, հայրենասիրությանը նվիրված դասեր ու միջոցա-ռումներ, արտադպրոցական միջոցա-ռումներ և այցեր, վիրտուալ այցեր մշակութային օջախներ, վարպետաց դասեր, բանավեճի ակումբ, ճանաչողական էքսկուրսիաներ, ազգային տոնակատարություններ: Սովորողների մեջ ձևավորել ռազմահայրենասիրական կարողություններ, հպարտություններ, կամային բարձր հատկանիշներ, առաջին բուժօգնություն, ինքնօգնություն, փոխօգնություն ցուցաբերելով առնականություն:

Եվ իրոք, պարապունքների ժամանակ մշտապես խոսում է անհաջողության, թերությունների մասին, ասելով որ նյութի լավ չուսումնասիրելու դեպքում շուրթեն մտածելը անհաջողակ է լինում: Բանն այն է, որ աշակերտի մտքերը ազդում են տրամադրության վրա, դա էլ իր հերթին թեմայի յուրացման վրա: Այսինքն կատարվաշ սխալ ընդունելը աշակերտի կողմից արդեն սխրագործություն է: Այսինքն կյանքի տառապանքը չեն ժառանգում, այն ստեղծվում է ծուլությունից:

ՌԱԶՄԱՐՎԵՍՏԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՎՐԱ ԱԶԴՈՂ ԳԱՂԱՓԱՐԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ

ԴՐԱԿԱՆ ԵՎ ԲԱՅԱՍԱԿԱՆ ԵՐԵՎՈՒՅԹՆԵՐԸ

Հիշենք մեր գորավար Գարեգին Նժդեհի խոսքերը այն մասին, որ վաղկոտ ժողովուրդները պատերազմից տուժում են առավել շատ և, որ հայրենասիրության հետ բարձրանում են ազգերը, ընկնում նրա պակասի հետ: Սովորողների արժեհամակարգի ձևավորումը հանրակրթական ուսումնական հաստատությունում դաստիարակություն, կրթություն, ազգային գիտակցություն, համամարդկային արժեքներ, դաստիարակչական համակարգ, ավանդական միջոցներ, տարիքային գործոն, միջանձնային հարաբերություններ, զինդեկ, դասդեկ: «Արժեհամակարգ» հասկացությունը

մանկավարժական գիտության մեջ ըմբռնվում է բավական լայն շառավիղով: Առավել ընդունված է այն ընկալումը, որ արժեհամակարգը մարդու բարոյական, գեղագիտական, հոգևոր, իմացական, մշակութային և էթնիկական արժեքների համախումբն է, որն անհրաժեշտ է անձի ներդաշնակ, բազմակողմանի ձևավորման և զարգացման համար: Արժեքների թվարկված համախմբերից որևէ մեկին գերապատվություն տալը կնշանակեր ոչ մանկավարժական մոտեցում խնդրին.

ՆՁՊ -ի դասավանդման շրջանակներում մեթոդների ընտրության ժամանակ հարկ է հաշվի առնել հետևյալ գործոնները՝

- 1 ՆՁՊ -ի ուսուցման նպատակները , խնդիրները, և բովանդակությունը
- 2 Ուսումնական նյութի ծավալը և բարդությունը
- 3 Ուսուցման նյութի ըմտրությունը և համապատասխանեցումը կրթության
- 4 Առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխայի կարողություններին
- 5 սովորողների պատրաստվածության մակարդակը
- 6 ուսումնական ժամաքանակը
- 7 սովորողների տարիքային և անհատական և առանձնահատկությունները
- 8 ուսուցման կազմակերպման պայմանները
- 9 ուսուսիչ -աշակերտ հարաբերությունները

Դիրքորոշումներ և արժեքներ բնորոշելու կարևորությունը՝ մաքառելն է, պայքարելը: Աշակերտներին չճանրաբեռնել թվային արժեքներով, անիմաստ մտքերով: Այնտեղ որտեղ անտեսվում է արժեք համակարգը ցանկացած բնագավառ թուլանում է, հատկապես կրթության ոլորտը , օրենքն ու կարգապահությունը չի գործում անուղղակի , աշակերտների մեջ խաթարվում է դաստիարակել սերմանելով արժեքների համակարգը:

Անհրաժեշտ պատասխանատվության օրինական ձևը արժեքների համակարգի նկատմամբ , որպեսզի բողոր ժամանակներում լինի արժեքավոր նպատակները:

Արժեհամակարգը լիակատար է և համեմատաբար ավարտուն բոլոր ներառված համախմբերի ներդաշնակ փոխլրացման պայմաններում: Ահա թե ինչու «արժեհամակարգ» հասկացությունը նաև գուրկ է խիստ որոշակի ստուգությունից: Արժեհամակարգի ձևավորման և նրա հարաբերական կայունության ապահովման համար հանրակրթության բնագավառում կարևոր և անփոխարինելի նշանակություն ունեն բոլոր ուսումնական առարկաները, որոնք թվում, այնուամենայնիվ, արժեքների

ձևավորման առումով չափազանց մեծ է ռազմագիտության ուսումնական առարկայի դերը: Մասնավորապես՝ անգնահատելի է ՆԶՊ-ի դերը՝ առանց նույնիսկ էականորեն տարբաժանելու մայրենի և օտար լեզուների նշանակությունը սույն խնդրի առնչությամբ: Ասենք, որ բոլոր առարկաները կարևոր են և լավ, բայց ռազմագիտությունը առավել է և անվտանգ: Արժեհամակարգի մեջ կուտակված է անցյալի փորձը, որի յուրացումը աշակերտների մեջ ձևավորում է հայրենասիրության, սեփական ժողովրդի պատմության, նրա ստեղծած մշակութային արժեքների, գիտական նվաճումների համար հպարտության զգացում: Իսկ ակտիվ ճանաչողական գործունեության պայմաններում ձևավորված գիտելիքները աշակերտների մոտ վերածվում են համոզմունքների և կարողությունների: Այսօր աճող սերնդի դաստիարակության գործն ընթանում է տարբեր հանգամանքների ազդեցության ներքո՝ ժողովրդագրական, ազգային, մշակութային, ընտանեկան, կրթական, հասարակական, սոցիալական և այլն: Հաշվի առնելով բազմաթիվ այս և այլ հանգամանքներ՝ ժամանակակից մանկավարժության համար խնդիր է դառնում սովորողների ազգային գիտակցության ձևավորումը սեփական ժողովրդի պատմության ու մշակույթի հենքի վրա՝ չանտեսելով համամարդկային արժեքները: Կրելով վերոնշյալ և այլ հանգամանքների ներգործությունը, ընտրությամբ յուրացնելով դրանց ազդեցությունը՝ աշակերտը հաղորդակցվում է հասարակական մշակույթին և ձևավորվում իբրև ստեղծագործական անհատականություն: Ընդ որում՝ կրթական տարբեր աստիճաններում աշակերտն ունենում է աշխարհի նկատմամբ վերաբերմունքի տարբեր դրսևորումներ և հարաբերություններ: Վերաբերմունքն աշխարհի նկատմամբ և հարաբերությունը աշխարհի հետ, վերաբերմունք սեփական անձի նկատմամբ և հարաբերությունն ինքն իր հետ իրականացվում են հասարակական դաստիարակության համակարգի (ուսումնական հաստատություններ, հասարակական, պետական, խորհրդակցական մարմիններ, մանկապատանեկան կառույցներ, այլ) և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների (հեռուստատեսություն, համացանցային լրատվական միջոցներ, մամուլ) միջոցով: Կինոն, թատրոնը, հեռուստատեսությունը, համացանցը ներգործում են աշակերտի անձի վրա ոչ միայն ինքնին՝ որպես տեղեկատվության աղբյուրներ, այլ նաև որոշակի տիպարների միջոցով, որոնք դրսևորվում են այդ «տեղեկատվական աղբյուրներից հոսող» հերոսների վարքագծում: Աշակերտները, իրենց տարիքային, սեռական և անհատական առանձնահատկություններին համապատասխան, հակված են նույնացնել իրենց այս կամ այն հերոսի հետ՝ յուրացնելով նրանց վարքի ձևերը, ապրելակերպը, հագուստը, կենցաղը, կյանքի ոճը և այլն: Աշակերտի արժեքների ձևավորման վրա ազդող գործոններից են ավանդական միջոցները, այսինքն՝ աշակերտի մեջ աշխարհի նկատմամբ վերաբերմունքի և

հասարակության հետ հարաբերության, սեփական անձի նկատմամբ վերաբերմունքի ձևավորումը ընտանիքի և սոցիալական միջավայրի միջոցով: Սակայն սովորողների կողմից այդ միջավայրին բնորոշ արժեքների, կանոնների, չափանիշների, հայացքների յուրացումը միշտ չէ, որ համապատասխանում է հասարակության կողմից ընդունված արժեքներին և խրախուսելի չափանիշներին: Ավանդական միջոցների յուրացումը լինում է չգիտակցված՝ վարքի ընդունված կադապարներն ընդօրինակելու միջոցով: Այս առումով իրավացի է Մ. Մոնտենը. «...Մենք որքան ասես կարող ենք պնդել մերը, սակայն սովորույթն ու համընդհանուր կանոնները մեզ քարշ են տալիս իրենց ետևից»: Աշակերտի արժեքների ձևավորման վրա ազդող մյուս գործոնը տարիքայինն է, երբ սովորողի արժեքային կողմնորոշումները, արժեքային նախապատվությունները, վարքն ու բարոյահոգեբանական գծերը դրսևորվում են՝ ըստ տարիքային և կազմաբնախոսական առանձնահատկությունների: Արտաքուստ արժեհամակարգային դաստիարակության առանցքը դրսևորվում է աշակերտի վարքի ու շփման հարաբերությունների որոշակի մակարդակում՝ խոսքում, արտաքին տեսքում, ազատ ժամանակն անցկացնելու ձևում, ապրելակերպում և այլն: Տարիքային դաստիարակությանը բնորոշ են հակումը դեպի մշակույթի որոշակի շերտերը, կենցաղին բնորոշ արժեքների որոշակի աստիճանակարգությունը: Սակայն այստեղ ամենակարևորը մանկավարժների կողմից «աշակերտների մեջ կյանքի նկատմամբ դրական վերաբերմունքի, ապրած յուրաքանչյուր օրվա համար ուրախության զգացում ապրելու ունակության ձևավորումն է» [3, 64]: Սովորողի անձի արժեքների ձևավորման վրա ազդող մյուս գործոնը մի- – 398 – ջանձնային հարաբերություններն են կամ իրենց համար հեղինակավոր, երևելի մարդկանց հետ շփումները (ծնողներ, ուսուցիչներ, մեծահասակներ, ընկերներ և այլն): Բնական է, որ այդ հեղինակավոր անձինք կարող են լինել նաև աշակերտի վրա ներգործող հասարակական այս կամ այն կազմակերպությունների անդամները, դպրոցի տնօրենը, դասղեկը, ուսուցիչը և այլն: Աշակերտը նրանցից կարող է ստանալ արժեքների վերաբերյալ ինչպես դրական մոդելներ, այդպես նաև բացասական: Ընդամին՝ բացասական մոդելները հակում ունեն ձևավորվելու ավելի արագ և անդառնալի բացասական ազդեցություն կարող են ունենալ սովորողի անձի արժեքային ճիշտ դաստիարակության վրա: Հետևաբար արժեքների դաստիարակության այս բնագավառը պահանջում է մանկավարժական խստագույն վերահսկողություն և ըստ հարկի՝ նաև միջամտություն: Աշակերտի արժեքների ձևավորման խնդիրները բնականաբար լուծվում են ոչ միայն ընտանիքում, այլ նաև ուսումնական հաստատություններում՝ ուսումնադաստիարակչական գործընթացի միջոցով: Ուսուցման

դաստիարակչական ներգործությունը օբյեկտիվ օրինաչափություն է, որովհետև աշակերտների համար ուսուցումը գործունեության հիմնական տեսակն է, դրա համար էլ այն կարևոր դեր է կատարում նրանց անձի ձևավորման գործում: Ուսուցման գործընթացի դաստիարակչական ներգործության հարուստ աղբյուր է բուն գործընթացի բովանդակությունը, որովհետև ընտրելով դաստիարակչական առումով հիմնական գաղափարները, օրենքները և հասկացությունները՝ ուսուցիչը հնարավորություն է ստանում առարկայական ծրագրերի բովանդակության յուրացման միջոցով աշակերտների մեջ սերմանել քաղաքական, իրավական, բարոյական, գեղագիտական, բնապահպանական և այլ գիտելիքներ ու վերաբերմունք: Կրթության բովանդակության հետ միասին ուսուցման մեթոդները ներգործում են աշակերտների ճանաչողական ունակությունների վրա՝ նրանց հնարավորություն տալով ստացած գիտելիքները կյանքում օգտագործելու ըստ նպատակի: Սովորողների անձի արժեքների ձևավորման առումով հանրակրթության մեջ ուրույն նշանակություն ունեն ուսուցանվող օտար լեզուները, մասնավորապես՝ նկատի ունենք հայոց լեզուն Մ. Մաշտոց, Մ. Խորենացի, Նարեկացի, Թումանյան որով ստեղծված համաշխարհային նշանակության գրական կոթողներն ունեն սերունդ կրթելու և մարդկային հատկանիշներով նրանց դաստիարակելու հսկայական ներուժ: հոգևոր արժեքները ճանաչելու և գնահատելու բարոյական պատրաստակամությամբ: Հայ գրականության մարգարիտները հարստացնում են սովորողների հոգևոր պաշարները և հղկում գեղագիտական ճաշակը, ինչը էական նշանակություն ունի նրանց արժեհամակարգի լիարժեքության և ընդգրկունության առումով: Իբրև ռազմագիտության ուսուցիչ սեփական փորձով կարող ենք հավաստել, որ աշակերտի արժեհամակարգը պետք է ձևավորել ներդաշնակության սկզբունքով, որում իր ուրույն տեղը պետք է ունենա հնարավորինս սերտ հաղորդակցումը ՆԶՊ-ին, որպես առաջնային պաշտպանական գիտություն: Արժեքների բուրգի գազաթին գտնվող նվիրական ու մեծագույն արժեքի՝ հայրենասիրության զգացումը դաստիարակելու համար հայ գրականության դասընթացը բազմաթիվ հիանալի հնարավորություններ է ընձեռում: Կարելի է, դիցուք, հիշատակել Ավարայրի ճակատամարտը այլև ցանկացած այլազգի դպրոցականի հոգում վառել հայրենասիրության կրակը՝ վեպի հերոսների, նրանց գործողությունների, անձնագոհության ու հայրենանվիրության բացահայտումներով: Հայրենասիրությունն այն մեծագույն արժեքն է, որ հարգանք ու պատկառանք է հարուցում, նույնիսկ երբ դրսևորվում է հակառակորդի կամ թշնամու մոտ: Ի դեպ, յուրաքանչյուր ուսուցիչ ունի հատկապես նրանք օվքեր մասնակցել են Արցախյան պատերազմին որոշակի հեղինակություն կամ ստեղծագործություն, որը նրան ամենադյուրին կերպով է օգնում իր

մանկավարժական խնդիրները լուծելու, տվյալ դեպքում՝ հայրենասիրության բարձրագույն արժեքը սաների հոգիներում սերմանելու համար: Ընդ որում՝ դաստիարակչական խնդիրների լուծումը պայմանավորված է նաև նրանով, որ ուսուցիչը համագործակցային փոխհարաբերությունների միջոցով նախատեսում է աշակերտների ոչ միայն մտավոր, այլև բարոյական, գեղագիտական ու ֆիզիկական դաստիարակության խնդիրների նկատմամբ համակողմանի մոտեցում: Ուսուցման գործընթացում լուծվում են սովորողների կրթական, դաստիարակչական կամ արժեքային և ընդհանուր զարգացման խնդիրները: Դրա համար յուրաքանչյուր դասի դաստիարակչական խնդիրների լուծումը նախատեսում է ոչ թե մեկուսացված կամ առանձին մոտեցում, այլ գիտելիքների ու կարողությունների, արժեքային որակների, կամքի, բնավորության, զգացմունքների, հոգեբանական տարբեր դրսևորումների միաժամանակյա և փոխկապակցված մոտեցում: «Եթե դուք ունակ եք որոշելու երեխայի ունակությունն ու նրա ուժը, դուք պետք է գիտենաք, որ ամենամեծ ուրախությունը՝ դժվարությունների հաղթահարման, նպատակին հասնելու, գաղտնիքի բացահայտման ուրախությունը հաղթանակի բերկրանքն է ու ինքնուրույն դառնալու, տիրելու ու տիրապետելու երջանկությունը»: Յուրաքանչյուր դասի ժամանակ ուսուցիչը որոշակի դաստիարակչական խնդիրներ է լուծում՝ հաշվի առնելով տվյալ առարկայի և թեմայի ուսումնասիրման հիմնական խնդիրները, որոնք ներկայացված են առարկայական ծրագրերում: Նա առանձնացնում է ընդհանուր դաստիարակչական խնդիրները, որոնք առանձին աշակերտների մոտ հաճախակի են դրսևորվում: Ուսուցիչը ուսուցման կազմակերպման տարբեր ձևերի ընտրության միջոցով (անհատական, խմբային, էքսկուրսիա, դասողեկական ժամ, արտադասարանական միջոցառումներ և այլն) առավել արդյունավետ է դարձնում աշակերտների արժեհամակարգային դաստիարակչական խնդիրների լուծումը: Օրինակ՝ խմբային աշխատանքի ժամանակ աշակերտները սովորում են ուշադրությամբ վերաբերվել միմյանց, միասին հաղթահարել դժվարությունները, միասին ձեռք բերել հաջողություններ, լսել հակադիր կարծիքներ, ընդօրինակել միմյանց և այլն: Հասակակիցների խմբում աշակերտն ավելի ազատ է արտահայտում իր մտքերն ու դատողությունները, գործում է անկաշկանդ, ինչն էլ նպաստում է ուսուցման արդյունավետ կազմակերպմանը: Անհատական աշխատանքում դաստիարակվում է աշակերտների ինտելեկտուալ պատրաստականությունը դժվարությունները հաղթահարելու գործում, ձևավորվում են համառության, ինքնակազմակերպման և ինքնավերահսկման ընդունակություններ: «Հատկապես դեռահասների առանձնահատուկ զգացմունքայնությունը, ինքնասիրությունը, որ հաճախ արտահայտում է նրանց ինքնահաստատման և հասուն երևալու ձգտումը, մանկավարժից պահանջում է անհրաժեշտ

նրբանկատություն, հարգանք դեռահասի անձի նկատմամբ» [6, 65]: Ելնելով վերոգրյալից՝ կարող ենք եզրահանգել, որ արժեքային համակարգի ձևավորումը ժամանակակից դպրոցի գերխնդիրն է և մշտապես պետք է լինի մանկավարժների ուշադրության կենտրոնում:

ՆՈՐԱԿՈՉԻԿՆԵՐԻ ԻՄԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՆՐԻՈՒԹՅԱՆ ԴԱՍԵՐ՝ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԵԼՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿ

Նախնական զինվորական պատրաստությունն ընդհանուր առմամբ միտված է երիտասարդների ռազմահայրենասիրական դաստիարակությանը, հատկապես նախագորակոչային տարիքի պատանիների զինվորական ծառայության նախապատրաստմանը: Մենք արդեն ներկայացրել ենք ոլորտին առնչվող մի շարք խնդիրներ և միջոցառումներ, որոնց անհետաձգելի լուծումն ու բարելավումը կնպաստի «Նախնական զինվորական պատրաստություն» առարկայի դասավանդման որակի և արդյունավետության բարձրացմանը: Դրանցից գուցե ավելի կարևոր նշանակություն ունի զորամասերի և ուսումնական հաստատությունների համագործակցությունը: Դպրոցում, միջին մասնագիտական հաստատություններում ամենաբարձր մակարդակով անցկացվող տեսական և գործնական պարապմունքները երբեք չեն կարող լիարժեք լինել առանց աշակերտների՝ զորամաս կատարվող թեկուզ կարճատև մեկ այցի. այստեղ վաղվա զինվորն իր աչքով է տեսնում, թե ինչ պայմաններում է իրականացվում զինվորական ծառայությունը, շփվում է իր սահմանադրական պարտքը կատարող երիտասարդի հետ, լսում նրա տպավորությունները, ծանոթանում հզոր մարտական տեխնիկային, սպառազինությանը: Բոլոր զինղեկներն էլ նշում են, որ այդպիսի յուրաքանչյուր այցից հետո աշակերտների առաջադիմությունը, սովորելու պատրաստակամությունը կտրուկ բարձրանում է: Այդ ամենը հաշվի առնելով՝ դեռ 1999թ. կառավարության ընդունած թիվ 532 որոշման պահանջների իրականացումը բարելավելու նպատակով 2011թ. պաշտպանության և կրթության ու գիտության նախարարները համատեղ հրաման արձակեցին, որով հստակեցվում են ՀՀ զինված ուժերի զորամասերի և ուսումնական հաստատությունների համագործակցության կարգը, նպատակներն ու եղանակները: Համատեղ հրաման արձակելն ինքնանպատակ չէր: Ինչպես հայտնի է, ՆԶՊ ընդհանուր ղեկավարումն իրականացնում է ՀՀ կրթության և գիտության նախարարությունը՝ համագործակցելով ՀՀ պաշտպանության նախարարության հետ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ

25 օգոստոսի 1999 թվականի N 532 քաղ. Երևան օժանդակում է ուսումնական հաստատությունների ՆԶՊ-ի ուսումնական ու նյութատեխնիկական բազայի հարստացմանը:

դ) հրատարակում է ՆԶՊ-ի քաղաքացիական պաշտպանության բաժնին վերաբերող գրքույկներ, այլ հանրամատչելի գրականություն, պատրաստում է դիաֆիլմեր, տեսաֆիլմեր, պլակատներ, այլ ուսումնական պարագաներ.

ե) գործնական պարապմունքների կազմակերպման նպատակով հատկացնում է ապաստարաններ, հակաճառագայթային թաքստոցներ.

զ) կազմակերպում և իրականացնում է զինղեկների վերապատրաստում քաղաքացիական պաշտպանության և արտակարգ իրավիճակների հիմնահարցերի գծով:

(9-րդ կետը փոփ. 20.01.11 N 32-Ն)

10. Հայաստանի Հանրապետության մարզպետները՝

ա) ապահովում են ուսումնական հաստատություններում ՆԶՊ-ի համար նախատեսված շինությունների կառուցումը, շահագործումը, պահպանման միջոցների հատկացումը.

բ) ապահովում են ուսումնական հաստատությունների աշակերտների ամենամյա ռազմադաշտային պարապմունքների, ռազմամարզական խաղերի կազմակերպումն ու վերահսկողությունը.

գ) իրականացնում են միջոցառումներ՝ ուսումնական հաստատությունների ՆԶՊ-ի դասարանների, փառքի սրահների ձևավորման, զենքի պահասեղակների կահավորման, ամրացման, ՆԶՊ-ի և քաղաքացիական պաշտպանության նյութատեխնիկական բազայի համալրման նպատակով:

(10-րդ կետը խմբ. 20.01.11 N 32-Ն)

** ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ

Ինչպես նշված է հրամանի մեջ, այն բանակ-կրթօջախներ համագործակցության հետագա սերտացման նպատակ ունի: Դա ներառում է սովորողների հետ ՆԶՊ ծրագրով նախատեսված դաշտային պարապմունքներ, մարտական փամփուշտներով հրաձգություն, ռազմահայրենասիրական խաղեր, մրցումներ և այլ միջոցառումների անցկացում, գորամասի առօրյայի, զինճառայողների կյանքի և կենցաղի հետ ծանոթացում և այլն:

Պլանով նախատեսված միջոցառումների անցկացման հիմնական պատասխանատուներն են գորամասի ԱՀՏԱ գծով հրամանատարի տեղակալը և զինղեկը: Առաջին հերթին նրանք կազմակերպում են փոխայցելություններ գորամաս և դպրոց: Բոլոր պետական տոներին, զինված ուժերի համար նշանակալի, ինչպես նաև սովորական օրերին գորամասի սպայակազմը այցելում է դպրոց, հանդիպումներ ունենում ուսուցչական կոլեկտիվի, աշակերտների հետ, մասնակցում տարբեր միջոցառումների: Սպաներն անցկացնում են «Արիության դասեր», ներկայացնում են մեր զինված ուժերի անցած ճանապարհը, պատմում հայրենիքի համար իրենց կյանքը տված հերոսների մասին: Հանդիպումներն առավել ոգևորիչ և արդյունավետ են լինում, երբ սպաների հետ միասին դպրոց են այցելում ծառայության ընթացքում իրենց լավագույնս դրսևորած պարտադիր ժամկետային

զինծառայողները: Հատկապես ավագ դպրոցի աշակերտներն իրենցից մեկ-երկու տարով մեծ տղաների խոսքն են լսում, նրանցից իմանում բանակային կյանքի առանձնահատկությունների մասին, ավելի ազատ շփվում, հետաքրքրվում զինվորական ծառայությամբ: Զինվորների այցերի քանակը ցանկալի կլիներ ավելացնել:

Հավաքակայան, պահակային ավան, գորանոցներ, ուսումնական կետ՝ հիմնականում այս փուլերով անցնելուց հետո աշակերտների հետ հրաձգարանում կամ մարտավարական պարապմունքների համար նախատեսված տարածքում դաշտային գործնական պարապմունքներ են անցկացնում: Ուսումնական նոնակի նետումը, ինքնաձիգի քանդում-հավաքումը և այլ գործողություններ կատարվում են նաև ժամկետային զինվորների հսկողությամբ, ինչը լրացուցիչ վստահություն է տալիս երեխաներին՝ մտածելով. «Եթե զինվորներն այդպես վարժվել են, ուրեմն՝ մենք էլ կկարողանանք արագ ընտելանալ զինվորական ծառայությանը»: Իհարկե, նման այցերի ամենասպասված պահը ավագ դասարանների աշակերտների համար մարտական փամփուշտներով հրաձգությունն է, ինչը կատարվում է նախապես ներկայացված հայտ-հաշվարկի հիման վրա:

Յուրաքանչյուր այդպիսի այցից հետո աշակերտները տպավորված վերադառնում են տուն: Առնվազն մի քանի օր նրանք իրենց շրջապատում պատմում են գորամասում տեսածի մասին, կարելի է ասել՝ նաև պարծենում են դրանով: Իսկ երբ զինդեկը հայտարարում է, որ հաջորդ անգամ գորամաս կմեկնեն ուսման և վարքի մեջ առաջադիմություն ունեցողները, իսկական մրցակցություն է սկսվում: Ինչպես նշում են ԱՀՏԱ գծով հրամանատարների տեղակալները, նմանատիպ այցերը չափազանց մեծ նշանակություն ունեն, առավել մեծ խթանիչ ուժ այդ տարիքի տղաների համար դժվար է պատկերացնել: Բացի այդ, նման կերպ հստակ երևում է տվյալ դպրոցում ռազմահայրենասիրական դաստիարակության, նախնական զինվորական պատրաստության նկատմամբ ուսուցչական կոլեկտիվի, հատկապես զինդեկի վերաբերմունքը: Համապատասխանաբար ձեռնարկվում են անհրաժեշտ բացատրական քայլեր, հարկ եղած դեպքում զինդեկին մասնագիտական օգնություն է ցուցաբերվում:

Իհարկե, նման համագործակցությունը շատ օգտակար է և արդյունավետ: Տվյալ ոլորտում տարվող աշխատանքները հակիրճ ներկայացրինք, մինչդեռ իրականում այն պատասխանատու, մեծ ծավալի աշխատանք է ենթադրում:

Պարզից էլ պարզ է, որ աշակերտները ծանրաբեռնված են իրենց ընտրած հոսքից մասնագիտական գործունեությամբ: Լինելով ավագ դպրոցի աշակերտներ՝ նրանք նաև անակնկալ առաջադրանքներ,

լրացուցիչ հանձնարարություններ են ստանում: Որոշ դեպքերում պլանով նշված միջոցառումների օրերին նրանք մեկնում են գործուղում կամ մասնակցում են գորավարժությունների դիտում նշանավոր գորահրամանատարների հետ և այլն: Անկախ ամեն ինչից, ժամանակացույցից շեղումը կարող է թերացում դիտվել: Բացի այդ, որոշ գորամասերի կցված մի քանի կրթօջախներ իրարից զգալի հեռավորության վրա են, ինչը թե՛ ծախսի, թե՛ ժամանակի առումով նույնպես դժվարացնում է պատասխանատու սպայի գործը:

Ես ներկայացրի մի քանի առանցքային գործոններ, սակայն իրականում դրանք ավելի շատ են: Արդարության համար նշեմ, որ գորամասերում ԱՀՏԱ գծով հրամանատարների տեղակալները հիմնականում կարողանում են հաղթահարել բոլոր արգելքները և պատշաճորեն կատարել առաջադրված պարտավորությունները:

Ինչևէ, պարզից էլ պարզ է, որ տվյալ ոլորտը մեզ համար կենսական նշանակություն ունի: Պարզ է նաև, որ այն զարգանում է, և ինչպես ցանկացած զարգացող օղակ գերծ չէ որոշակի բացթողումներից ու թերություններից: Վստահաբար կարող ենք նշել, որ վերոնշյալ բացթողումները պակասելու միտում ունեն, ապա և՛ իսպառ շտկվելու: Մեր վստահության հիմքը ոլորտի հանդեպ տարեցտարի աճող ուշադրությունն է: Օրինակ՝ այս տարի արդեն հիմնական դպրոցն ավարտող աշակերտները փորձնական քննություն հանձնեցին ՆԶՊ առարկայից: Պարզապես իրավիճակն ամբողջովին շտկելու համար յուրաքանչյուրն իր տեղում պետք է առավելագույն նվիրումով իր գործը կատարի՝ ձգտելով անհրաժեշտ մասնագիտական, մեթոդական և այլ տիպի օգնություն ցույց տալ զինդեկներին, դպրոցների տնօրեններին, ինչու չէ, աջակցել նաև դպրոցին:

ՆԶՊ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐՈՒՄ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԱՐԺԵՔԱՎՈՐ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԸ**

ՆԶՊ և հարակաից առարկաների հմտության և տրամաբանության բուժ սպասարկման դասաժամերին գերծ մնալ կոնֆլիկտներից, որպեսզի թեման լավ ավարտ ունենա:

ՀՀ կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարությունը հանրային քննարկման է ներկայացրել [«Նախնական գինվորական պատրաստություն» առարկայի 8-12-րդ դասարանների չափորոշյի նախագիծը](#): Չափորոշում կատարված որակական փոփոխությունները պայմանավորված են ինչպես ռազմագիտության ոլորտում տեղի ունեցած զարգացումներով, համաշխարհային և տարածաշրջանային իրավիճակով, այնպես էլ ուսումնական գործընթացի առավել արդյունավետ

կազմակերպման անհրաժեշտությամբ՝ անհատականից դեպի խմբային (ջոկային) պատրաստվածություն: ՆՁՊ առարկայի ուսուցումը հավասարապես նախատեսված է թե՛ տղաների, թե՛ աղջիկների համար:

Ժամանակակից պատերազմները մեծ նշանակություն են տալիս գերճշգրիտ միջոցներին, մարտական ռոբոտներին, կապի և տեղեկատվության ժամանակակից համակարգերին, ինֆորմացիոն-հոգեբանական միջոցառումներին: 2020 թվականի սեպտեմբերի 27-ին Արցախի Հանրապետությունում Ադրբեջանի սանձազերծած պատերազմից հետո ծրագիրը վերանայվել է, ավելացել են «Մոբիլ ջոկատների մասին» և «Աշխարհագրի և կամավորական ջոկատների նշանակությունը և դրանց համագործակցությունը կանոնավոր բանակի հետ» թեմաները: «Պայքարը հակառակորդի ցածր թռչող ինքնաթիռների դեմ» թեման համալրվել է «Հակառակորդի անօդաչու թռչող սարքերի դեմ պայքարը և դրանցից պաշտպանվելը» ենթաթեմայով:

Ավագ դպրոցում նախնական զինվորական պատրաստության դասավանդման հիմնական մեթոդները

Զինղեկի մանկավարժական հմտությունը որոշվում է ոչ միայն իր առարկայի լավ իմացությամբ, այլ նաև մեթոդների և տեխնիկայի ազատ, վստահ տիրապետելով: Դասավանդման մեթոդները հասկացվում են որպես ուսուցիչ-զինվորական ղեկավարի և ուսանողների համատեղ աշխատանքի եղանակներ և միջոցներ ուսումնական գործընթացում: «Հանրակրթության և արհեստագործական ուսումնարանների բարեփոխման հիմնական ուղղությունները» սահմանում է. «Կատարելագործել կրթության ձևերը, մեթոդները և միջոցները. Դասին զուգահեռ, դպրոցների բարձր դասարաններում ուսումնական գործընթացի հիմնական ձևը դասախոսությունների, սեմինարների, հարցազրույցների, աշխատաժողովների և խորհրդատվությունների ավելի լայն պրակտիկա ունենալն է: Ուսուցիչները և ծնողները պետք է ավելի ակտիվորեն ներգրավեն ուսանողներին գրքի և գիտելիքի այլ աղբյուրների հետ աշխատանքին, օգնեն նրանց զարգացնել անկախ մտածողությունը: Ուսուցման մեթոդները որոշվում են ուսուցման ընդհանուր նպատակներով և խնդիրներով: Զինղեկի օգտագործելով տարբեր ուսումնական միջոցներ, մեծ հնարավորություններ ունի դասավանդման մեթոդների ընտրության հարցում:

Ուսումնական միջոցները դասագրքեր են և կրթական տեղեկատվության այլ աղբյուրներ, որոնց օգնությամբ ուսուցիչը (զինվորի ղեկավարը) իրականացնում է վերապատրաստում, իսկ Աշակերտները ձեռք են բերում գիտելիքներ և հմտություններ: Ուսումնական միջոցները ներառում են

նաև ռազմական հրահանգչի խոսքը, ուսումնական զենք և զինտեխնիկա, ուսումնական ֆիլմեր, ռադիո և հեռուստատեսություն: Աշակերտների նախնական ռազմական պատրաստության գործընթացում կիրառվում են տարբեր մեթոդներ. Պայմանականորեն դրանք բոլորը բաժանվում են բանավոր, տեսողական և գործնական: Դասավանդման հիմնական մեթոդներն են նյութի բանավոր ներկայացումը (պատմվածք, դպրոցական դասախոսություն, բացատրություն), զրույց, ցուցադրություն, վարժություն և ինքնուրույն աշխատանք:

Բանավոր ներկայացում. այն օգտագործվում է հիմնականում ուսանողներին բացատրությունների, պատմվածքի, դպրոցական դասախոսության միջոցով նոր նյութ հաղորդելիս: Ուսումնասիրված տեխնիկան և գործողությունները կարող են ցուցադրվել անձամբ գորավարի, հատուկ հրահանգված վաշտի հրամանատարների կամ գերագանց ուսանողների կողմից, ինչպես նաև ուսումնական ֆիլմերի միջոցով:

Անձնական ցուցադրություն. մարտական տեխնիկայի, զենքի հետ գործողությունների և մարտավարական դասերի զիդեկի կողմից այն ծառայում է որպես գիտելիքների աղբյուր աշակերտների համար, օրինակելի օրինակ: Անձնական ցուցադրության հետ մեկտեղ պետք է կիրառվի նաև գործողությունների ցուցադրություն, հատկապես շարային պարապունքների ժամանակ և լավ պատրաստված ուսանողների, ջոկատների ղեկավարների կողմից զենքերով: Հովանավորչական գործառնաքային այցելելիս և դաշտային վարժանքների ժամանակ աշակերտներին կարող են ցույց տալ ստորաբաժանումների օրինակելի գործողությունները մարտական, կրակային և մարտավարական պատրաստության շրջանակներում:

Շարային պարապունքների, վարժությունների տեսակը նմանեցվում է հիմնական ռազմական պատրաստության մեջ գիտելիքների համախմբման, հմտությունների և կարողությունների զարգացման հիմնական մեթոդները: Այս մեթոդը նշանակում է որոշակի տեխնիկայի և գործողությունների կրկնվող, գիտակցված, ավելի բարդ կրկնություն՝ ծրագրով սահմանված աշակերտների հմտություններն ու կարողությունները զարգացնելու և բարելավելու նպատակով: Զորավարժությունները վարժությունների տեսակ են: Դրանք զինվորական ծառայում ընթացքում են արդեն իսկ ձևավորված հմտություններն ու կարողությունները համախմբելուն ու կատարելագործելուն: Պարապունքներ անցկացնելիս պետք է պահպանվեն որոշակի մանկավարժական պահանջներ. Որոշակի տեխնիկայի և գործողությունների մշակումը աշակերտները պետք է իրականացնեն ոչ թե մեխանիկորեն, այլ գիտակցաբար: Միայն եթե մարզվողները

քաջատեղյակ են վարժությունների, պարապմունքների նպատակներին, նախաձեռնող են, ստեղծագործ, հետաքրքրված են դրանցով, հստակ կատարում են դրանք: Ուսուցման տարբեր մեթոդների միջև սերտ կապ կա: Մեկ մեթոդի հաջող կիրառումը ներառում է այն մյուսի հետ համատեղելը: Բանավոր ներկայացման մեթոդը ամենից հաճախ զուգակցվում է ցուցադրության հետ, վարժությունը՝ ցուցադրականով, ցուցադրությունը՝ բացատրությամբ [9]: Դասավանդման որոշակի մեթոդի արդյունավետությունը կախված է ոչ միայն բովանդակության հետ դրա համապատասխանության աստիճանից, ուսումնական գործընթացի կազմակերպման ձևից, այլև դիդակտիկայի սկզբունքների պահանջներին համապատասխանությունից: Դասավանդման մեթոդների ընտրության վրա ազդում են ուսանողների կազմը և նրանց պատրաստվածության մակարդակը, դասերին հատկացված ուսումնառության ժամանակի չափը, ուսումնական և նյութական բազայի և տեսողական միջոցների առկայությունն ու վիճակը, ինչպես նաև դասերի գտնվելու վայրը:

Նախնական զինվորական պատրաստությունը աշակերտներին հնարավորություն է տալիս անհրաժեշտ բարոյահոգեբանական նախապատրաստվել Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերում ծառայության համար, սերմանում է սեր մեր բանակի հանդեպ, հետաքրքրություն զինվորական ծառայության նկատմամբ և սպա դառնալու ցանկություն: Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի ուղերձում ասվում է.

«Մեզ առջեւ խնդիր էր դրել զարգացնել Հայաստանը՝ պահպանելով տարածքային ամբողջականությունը: Մեզ հաջողվեց անել ավելին, քան նախատեսված էր: Այսուհետ վերացված է ապագայում ցանկացած տարածքային վեճի սպառնալիքը: Իրավապահ համակարգ, որն ապահովում է անձի անվտանգությունը: Հասարակությունը և պետությունը ամուր փոխհարաբերություններ ունենալու կապակցությամբ մեր երիտասարդությունը պետք է սովորի, ձեռք բերի նոր գիտելիքներ, նորագույն հմտություններ: Հմտորեն և արդյունավետ կերպով օգտագործի ժամանակակից թելադրող գիտելիքն ու նորագույն տեխնոլոգիաները:

ԶԻՆՎՈՐԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՈՒՆՔՆԵՐԻ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ՄԵԹՈԴՆԵՐԸ

ԵՎ ՆԱԽՆԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

Կյանքի անվտանգության ուսուցչի մանկավարժական հմտությունը որոշվում է ոչ միայն իր առարկայի լավ իմացությամբ, այլ նաև մեթոդների, տեխնիկայի և ուսումնական միջոցների ազատ, վստահ տիրապետելով:

Դասավանդման մեթոդները հասկացվում են որպես ուսուցչի-զինվորական ղեկավարի և ուսանողների համատեղ աշխատանքի եղանակներ և միջոցներ ուսումնական գործընթացում: Ուսուցման մեթոդները որոշվում են ուսուցման ընդհանուր նպատակներով և խնդիրներով:

Յուրաքանչյուր մեթոդ բաղկացած է փոխկապակցված ուսուցման տեխնիկայից: Ուսուցման տեխնիկան մեթոդի դետալն է: Այսպիսով, պատմությունը ուսուցման մեթոդ է, պատմության պլանի ուղերձը ուսանողների ուշադրությունը ակտիվացնելու մեթոդ է:

Ուսուցիչը (զինվորի ղեկավարը), օգտագործելով տարբեր ուսումնական միջոցներ, մեծ հնարավորություններ ունի դասավանդման մեթոդների ընտրության հարցում: Ուսումնական միջոցները դասագրքեր են և կրթական տեղեկատվության այլ աղբյուրներ, որոնց օգնությամբ ուսուցիչը (զինվորի ղեկավարը) իրականացնում է վերապատրաստում, իսկ ուսանողները ձեռք են բերում գիտելիքներ և հմտություններ: Ուսումնական միջոցները ներառում են նաև ուսուցչի խոսքը, ուսումնական զենք և զինտեխնիկա, ուսումնական ֆիլմեր, հեռուստատեսություն և այլն:

Աշակերտների նախնական ռազմական պատրաստության գործընթացում կիրառվում են տարբեր մեթոդներ: Պայմանականորեն դրանք բոլորը բաժանվում են բանավոր, տեսողական և գործնական:

Դասավանդման հիմնական մեթոդներն են նյութի բանավոր ներկայացումը (պատմվածք, բացատրություն, դասախոսություն), զրույց, ցուցադրություն, վարժություն և ինքնուրույն աշխատանք:

Բանավոր ներկայացումը հիմնականում օգտագործվում է ուսանողներին բացատրությունների, պատմության, դասախոսությունների միջոցով նոր նյութ հաղորդելիս:

Բացատրությունը հասկացվում է որպես առանձին հասկացությունների, օրենքների, կանոնների, երևույթների, զենքի և սարքերի շահագործման սկզբունքների, ինչպես նաև առանձին բառերի և տերմինների բանավոր մեկնաբանություն:

Օրինակ, նախքան աշակերտների հետ DP-5A սարքի հետ աշխատելու հմտություններն ու կարողությունները կիրառելը, ուսուցիչը պետք է բացատրի դրա սարքը:

Պատմությունը նոր նյութի համակարգված ներկայացման պատմողական ձև է: Այն հաճախ զուգորդվում է զրույցի, բացատրության հետ: Պատմությունը կարող է օգտագործվել NVP ծրագրի շատ բաժինների վերաբերյալ նոր նյութ ներկայացնելիս:

Դասախոսությունը որպես նոր նյութի ներկայացման մեթոդ օգտագործվում է հաղորդման ամենամեծ թեմաներով, օրինակ՝ «Ժամանակակից զինված ուժերի ստեղծման պատմությունը»: Դասախոսությունն ավելի երկար է, քան պատմվածքն ու բացատրությունը, այն առանձնանում է ամբողջ թեմայի

մատուցման հետևողականությամբ և ամբողջականությամբ՝ ներկայի հետ անմիջական առնչությամբ լրացուցիչ նյութ ներգրավելով: Դա պահանջում է ուսանողների ուշադրության մեծ կենտրոնացում, զինվորական հրահանգչի ճշգրիտ և հստակ խոսք:

Զրույցը ուսուցման հարց-պատասխան մեթոդ է, որն օգտագործվում է ուսումնական գործընթացի բոլոր հատվածներում: Զրույցի չորս հիմնական տեսակ կա՝ ըստ նոր գիտելիքների հաղորդագրության. համախմբել գիտելիքները հատուկ բանավոր վարժությունների տեսքով. փորձարկել և գնահատել գիտելիքները; նյութը վերանայելիս.

Նոր գիտելիքների հաղորդման գրույցը կարող է իրականացվել ինդուկտիվ (որոշակի հայտնի կամ դիտարկված երևույթներից, առանձին մեթոդներից մինչև ընդհանուր եզրակացություններ) կամ դեդուկտիվ (ընդհանուր իրավիճակից, որը հաղորդվում է ուսանողներին առանձին դեպքերում):

Զրույցը դասավանդման ամենադժվար մեթոդներից մեկն է: Զրույցի ընթացքում անհրաժեշտ է հարցեր դնել և լուծել խիստ տրամաբանական հաջորդականությամբ: Զորավարը պետք է նախօրոք պատրաստի հիմնական հարցերը՝ հաշվի առնելով ուսանողների առաջադրանքները և բովանդակությունը, գրույցները, գիտելիքների մակարդակը: Հարցերը պետք է ձևակերպվեն այնպես, որ դրանք իրագործելի լինեն վերապատրաստվողների համար, չհուշեն նրանց ուղիղ պատասխանով և թույլ չտան սահմանափակվել միավանկ «այո»-ով կամ «ոչ»-ով:

Ցանկալի է գրույցը վարել այնպես, որ բոլոր աշակերտները պատրաստ լինեն պատասխանին: Այդ նպատակով հարցը սովորաբար դրվում է ամբողջ դասարանի առջև, այնուհետև նրանք մի փոքր դադար են անում և կանչում աշակերտներից մեկին պատասխանելու: Միևնույն ժամանակ, ցանկալի է զանգի պատասխանները համատեղել ըստ ցանկության պատասխանների, ինչպես նաև լայնորեն օգտագործել հիմնական պատասխանին լրացումներ, ինչը նպաստում է ուսանողների նախաձեռնողականության զարգացմանը: Անկախ նոր նյութի բանավոր ներկայացման ձևից, այն պետք է առանձնանա բովանդակության հավաստիությամբ (փաստերի ճշգրտությամբ և թեմայի լուսաբանմամբ ճիշտ գիտական, կուսակցական դիրքերից), փաստացի նյութի հմուտ ընտրությամբ, պարզությամբ և ապացույցներով, տրամաբանական. հետևողականություն, հստակություն և պատկերացում, հուզականություն, խոսքի հստակություն և կոռեկտություն:

Նոր նյութի ներկայացումն ավարտվում է ուսանողների համար համապատասխան ընդհանրացումներով, եզրակացություններով, գնահատականներով, առաջարկություններով:

Ցուցադրման մեթոդը տեխնիկայի և գործողությունների մի շարք է, որն օգնում է ուսանողներին ստեղծել ուսումնասիրվող առարկայի տեսողական պատկեր, ձևավորել հատուկ գաղափարներ զենքի, ռազմական տեխնիկայի, քաղաքացիական պաշտպանության սարքերի կառուցվածքի մասին: Ցուցադրումն օգտագործվում է վարժության տեխնիկայի, զենքի հետ գործողությունների և դասասենյակում մարտավարության ուսումնասիրության մեջ, օրինակ, ներքին և պահակային հերթապահության կարգը մշակելիս:

Ցուցադրման տարբերակ է բանավոր ներկայացման գործընթացում տեսողական, գրաֆիկական և ծավալային արտացոլման տարբեր միջոցների ցուցադրումը, ինչպես նաև բալիստիկ տարրերի ուսումնասիրության փորձերը և այլն:

ՄԱՐՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿՐԱԿԱՅԻՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՆ ԱԶԴՈՂ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԸ:

Խնամքի կենտրոն չէ, մարդկության բնաջնջման վայր է պատերազմը: Պատերազմը նախապաշարների երկիր չէ, տնտեսական շարժիչ ուժ է, հող է փող: Պատերազմելու արվեստը պետության համար կենսական կարևորություն է:

Կենաց ու մահի խնդիր է, ճանապարհ դեպի ապահովություն կամ դեպի կործանում: Այսպիսով ոչ մի կերպ այն չի կարելի առհամարել: Հինգ մշտական գործոններ են կառավարում պատերազմի արվեստը:

Դրանք են՝ բարոյական օրենքը, երկինքը, երկիրը, զերավարը, մեթոդը և կարգապահությունը: Հողը ու աշակերտը չեն խաբում:

Գիրքը աշակերտի գիտելիքի արյունն է, կյանքի երջանկությունը:

Գրքից դուրս կյանքը տգիտության աշխարհ է և տխուր:

Ծուլությունը փակում է հոգու աչքերը: Բթացնում զգայարանները:

Թույլ դասաժամը համարենք դասից ուշացած աշակերտի հետ, որի գիտակցությունը դեռ նյութին չի բյուրեղանում:

Սովորող աշակերտի առաջ ազատության դռները կողպեկ չունեն, շղթաները ծանրություն: Հետևենք բարոյական օրենքին կատարենք մեջբերում.

Չինացի Թու Մուն օրինակ է բերում Ցաոյի (200-155 մթա) հետաքրքրի պատմությունը նա կարգադրության այնպիսի ջատագոռ էր, որ ինքն իրեն մահվան դատապարտեց, երբ տեսավ որ իր ձին անցել է ցորենի արտով, որովհետև ըստ նրա խստագույն կանոնի ցորենի հասկը չպետք է վտանգվեր:

Սակայն նրան համոզեցին գլխատվելու փոխարեն կտրել միային մազերը բավարարելու համար արդարության նրա զգացումը (Երբ դու օրենք ես հաստատում հետևիր, որ նրան ենթարկվեն, եթե չեն ենթարկվում օրինազանցը պետ է մահապատժի ենթարվի):

Երբ բացակայում է ազգային հարստության հասկացողությունը դարերը կորցրած և այն քրտինքի, արյան գոհերի գնով ձեռք է բերվում անկախություն և պետականություն, դա ամենաթանկն է աշխարհում: Աչքի լույսի պես պետք է փայփայել: Առարկաների երևույթների պատմության նկատմամբ ուշադիր հետևել, որ ծուլությունը չմոլորացնի աշակերտներին, որ նրան լավ զինվեն ռազմագիտության գաղափարներով:

Ջորապետեր գործունեությունը, կինոնկարների ցուցադրելը ցուցապաստառներ ցուցադրել, այցելուցյուն փառքի վայրեր, համացանցից վերցնել մարտական հատվածներ, պատմիչների գիտնականների գրողների, նյութերով մերձենալ սեփական պատմության ավանդույթների հետ: Ժամ առ ժամ փայփայելով օրոցային երեխայի պես ազատությունը, անկախությունը ու ձեռք բերած պետականությունը:

Պատերազմի ժամանակ գիտելիքների հիման վրա պետք է հակառակորդի նկատմամբ հասնել առավելության: Բացի այլ գործոններից գիտենք, որ կարևորվել է մարտադաշտում ամենահուշկու և որոշիչ հարվածը ինչպես հայտնի է հասցրել է օդուծի հակաօդային պաշտպանությունը (ՀՕՊ): Եվ հմտորեն պաշտպանության միջոցով թույլ չտալ հակառակորդի օդուծին զարգացնել հարձակումը: Ամեն գնով կանխել և խափանել թշնամու առավելությունը: Այս է պահանջվում աշակերտներից, որ լինեն ուշադիր և հետևողական նյութի յուրացման հարցում: Ուժը և հմտությունը կայանում է նրանում, որ ՀՕՊը կազմված է խորագետ մասնագետներից: Նրանք գրեզանց տիրապետում են զինատեսակների օգտագործման մեթոդները և արա կողմնորոշվելու ամենաբարդ իրավիճակից: Հուշկու և ճշգրիտ հարվածներով կարոց են կասեցնել հակառակորդի գրոհները և հրետանային զորատեսակների փողգործակցության կարևորությունը համարում են առաջնային: Բանակի կապը ու հետախուզությունը զորաբարը ինչպես նաև զինվորը լինելով իրազեկ կարող են ապահովել իրենց անվտանգությունը: Այդ անվտանգությունը ապահովելու համար կարևորվում են հինգ տեսակի լրտեսներով:

ա. Տեղացի լրտեսներ նշանակում է օգտագործել շրջանի բնակիչներին:

բ. Ներքին լրտեսներ, թշնամու պաշտոնիաներին, պատվավոր մարդկանց ովքեր առաջացել են հանցագործներից: Նրանք փոփոխական դավաճաններ են միշտ ցանկանում են տեղ ունենալ յուրաքանչյուր նավում:

գ. Փողկապված լրտեսներ՝ նշանակում է նվաճել հակառակորդի լրտեսներին:

դ. Դատապարտված լրտեսներ՝ նշանակում է որոշ բացահայտ քայլեր անել խորամանկ մտադրությունների համար և թույլ տալ ճանաչել իրար:

ե. Ողջ մնացած լրտեսներ: Նրանք են ովքեր լուր են բերում հակառակորդի ճանաչարհից:

Աշակերտը պետք է կարողանա ընդօրինակել աշխատասիրությունը, ազնվությունը, արդարությունը և ամենակարևորը մարդ լինելու բարձր հատկանիշը: Այս բոլորը սկսում է դպրոցական նստարանից:

**ԱՋՊ ԹԵՄԱՅԻ ՅՈՒՐԱՅՄԱՆ ԱՐՅՈՒՆՔՆԵՐԸ ԵՎ ԿԱՄԱՅԻՆ
ՈՐԱԿՆԵՐԻ ԴՐՄԵՎՈՐՈՒՄԸ ՄԱՐՏԱԴԱՇՏՈՒՄ**

Խարդավանքները ու վախկոտությունները զասական չի ցանկացած մարդու: Հայ ժողովուրդը միշտ վարել է ինքնապաշտպանական պատերազմներ: Նրա հայրենիքը շրջապատված է Մահմեդամուսուլմանական կրոնական մոլեռանտ մարդակեր քաղաքականությամբ: 2020թ. սեպ. 27 նս մեկ անգամ ապացույցվեց 44օրյա պատերազմին Թուրքադրբեջանական զավթողական բռնապետական մարդակերության քաղաքականությունը:

ՆԱՏՕի ադամ Թուրքիան (գորշ գայլեր) Ադվանստանից, Պակիստանից, Սիրիայից, Իրաքից տերոդիստ, ահաբեկիչ, Իսլամական, վարձկան խմբավորումներից բանակով լայնածավալ հարձակվեցին Արցախի և Հայաստանի վրա:

Հայ զինվորը մարդասպան չէ: Երբ նրան զայրացնում են նա պաշտպանում է իր հայրենիքը, իր տունը: Այն սովորել է դպրոցական նստարանին: Այդպիսին է Գուրգեն Մարգարյանի 94-ավագ դպրոցի շուրջանավարտներից շուրջ 200 հոգի: Ովքեր 2016-2020թթ. մասնակցել են Արցախյան պատերազմին: Մասել Բաղդասարյան թշնամու արձակած ռումբի հարվածից փշրում է ոտքը: Վիրավոր ընկերոջ Աշոտին խնդրում է, որպեսզի գերի չընկնեն, ավտոմատը տալիս է Աշոտին պատվիրում կրակել իր վրա և մարտի բռնվել թշնամու հետ հերոսաբար գոհվել: Այդ պահին Մարսելի մայրը հեռախոսազանգով քաջալորում և խրախուսում է, որ հանկարծ չգերավարվի: Որդին մորը պատասխանում է գերիների մեջ հերոսներին մի փնտրեք:

Ջանիկ Գևորգյանը նույնպես 44 օրյա պատերազմի ժամանակ, ժամկետային զինծառայող տաս օրով ստանում է արձակուրդ: Շտապ մեկնում է դպրոց ուսուցիչների և իր ընկերների հետ հանդիպելու, իր փորձը հաղորդելու: Գրատախտակի մոտ աշակերտների առաջ պատմում է նստած զորամասի պատուհանին զմայլված նայում էի հայոց լեռներին, սրտի թրթիռով հետևում էի անտառի անոթին: Հանկարծ հողը ցնցվեց, սար ու ձոր դորդաց, լավեցին կրակոցի ձայներ, ռումբերի պայթյուններ: Երկինքը բոցավառվեց: Տրեց տագնապի նշան 30ր. հետո հայտնվեցինք ռազմագլխում, ստեղծեցինք սեպածն

պաշտպանություն:

Մատով ցույց մի քանի ամիս առաջ նստած իր նստարանին: Ես էլ ձեզ պես սերտում էի ռազմագլխության դասաթեման: Լավ սովորելս օգնեց կազմակերպել խելացի մարտավարություն: Եկել է պահը հերոսանալու: Պաշտպանել հայրենիքը, դառնալ նրա արժանավոր զավակ, լինել սեփական հողի տերը ու հողի տիրակալը: Բոլոր առարկաները կարևոր են և պետք, բայց ռազմագլխությունը առավել է և լավը մարդու անվտանգությունը պահպանելու համար գեղեցիկ:

Յուրաքանչյուր աշակերտ ունի պոտենցիալ ուժ, թույլ աշակերտ չկա: Ջենքին լավ տիրապետել, մարտական գործողությունների ժամանակ կիրառել անվտանգության կանոնները: Վիրվոր ընկերոջը ցույց տալ առաջին բուժօգնություն: ՆՁՊ - ի նյութերը լավ ուսումնասիրել: Գիտենալ, որ աշխարհի ամենաթանկը ժամանակն է: Արժեք պահելը ճշմարիտ խոսելն է՝ սովորել ռազմագլխություն: Ծնողի պես հարգել ուսումը: Այն վերմակի պես ծածկում է մարմինը:

Ծրագրում ներմուծվել են նոր բաժիններ.

- **Մարտավարաֆիզիկական պատրաստություն՝ 8-11-րդ դասարաններ** (նպաստում է շարժողական ընդունակությունների, ֆիզիոլոգիական որակների ձևավորմանը, մարմնի հավասարակշռության ապահովմանը)
- **Իրավական պատրաստություն՝ 8-12-րդ դասարաններ** (ապահովում է սովորողների ՀՀ ՋՌԻ կանոնադրային հիմունքների և միջազգային մարդասիրական իրավունքների իմացությունը)
- **Ինժեներական պատրաստություն՝ 9-11-րդ դասարաններ** (ապահովում է անհատական պաշտպանական կառույցների, պատերազմից հետո մնացած և չպայթած զինթերթի հետ վարվելու կանոնների իմացությունը)
- **Լեռնային հատուկ պատրաստության հիմունքներ՝ 10-րդ և 11-րդ դասարաններ** (ապահովում է լեռնային ռելիեֆի, լեռնային վտանգների և դրանք հաղթահարելու եղանակների իմացությունը)
- **Կապ և տեղեկատվական անվտանգություն՝ 11-րդ և 12-րդ դասարաններ** (ապահովում է ժամանակակից մարտական գործողությունների ընթացքում կապի և հեռահաղորդակցության ձևերի, միջոցների իմացությունը, պատկերացում է տալիս ՀՀ ՋՌԻ-ում տեղեկատվական անվտանգության հիմնախնդրի, ռազմական ոլորտի պետական և ծառայողական գաղտնիքի մասին)
- **Հոգեբանական պատրաստություն՝ 8-12-րդ դասարաններ** (ապահովում է հասարակական գիտակցություն, արժեքներ, վարքականոն, զինվորական կոլեկտիվում միջանձնային կոնֆլիկտների պատճառների և դրանից եկող վտանգների մասին իմացությունը և դրանց հաղթահարման ուղիները, արտակարգ իրավիճակներում զգուշության, զգոնության, ուշադրության ձևավորումը և տագնապի հաղթահարումը):

ՆԶՊ առարկան զարգացնում է երիտասարդների որոշակի կարողություններ ու ձևավորում հմտություններ՝ հստակ գործելու այնպիսի ծայրահեղ իրավիճակներում, ինչպիսիք են՝ մարտական գործողությունները կամ արտակարգ այլ իրավիճակներ: Նման պատրաստությունը, նախնական փորձի շնորհիվ ձեռք բերած գիտելիքները հնարավորություն են տալիս սովորողներին հոգեբանորեն պատրաստ լինել արտակարգ իրավիճակներին, բարդ իրադրությունում ոչ միայն պահպանել սեփական կյանքն ու առողջությունը, այլև արագ ու արդյունավետ իրականացնել մարտական կամ այլ առաջադրանքներ: ՆԶՊ առարկայի ուսուցումը ուղղված է նաև հատուկ վարժանքներով սովորողների

բարոյահոգեբանական հատկանիշների ձևավորմանն ու ուժեղացմանը (հայրենասիրություն, կարգապահություն, պատասխանատվություն, ինքնավստահություն, կոլեկտիվիզմ), որոշակի ունակությունների զարգացմանը և նոր կարողությունների առաջացմանը (ֆիզիկական ունակություններ, ֆիզիոլոգիական հատկանիշներ, հիշողության, ուշադրության կենտրոնացում ու փոխատեղում, վերլուծական մտածողություն):

Ցածր դասարաններում ավելի շատ ուշադրություն է դարձվում **անհատական պատրաստությանը**, իսկ բարձր դասարաններում՝ **խմբային (ջոկային) պատրաստվածությանը**: Կարևորվում է ջոկի անդամների փոխգործողությունը:

Ղաշտային (ճամբարային) պարապմունքներ: Այս պարապմունքները հնարավորություն են տալիս իրականին մոտ պայմաններում մատուցել նյութը, ցուցադրել պահանջվող գործողությունները, իսկ սովորողներին՝ գործնական վարժանքներով յուրացնել թեման: Բացի երկարաժամկետ ճամբարային փորձաշրջանից, նպատակահարմար է կազմակերպել ղաշտային պարապմունքներ շաբաթ կամ կիրակի օրերին՝ աշակերտների և ծնողների համաձայնությամբ, դպրոցի ղեկավարության գիտությամբ: Ճամբարային պայմանները առավել մեծ հնարավորություններ են ստեղծում պարապմունքներն անցկացնել ինչպես ցերեկային, այնպես էլ երեկոյան ժամերին, ուսուցանել առանձին թեմաներ («Կողմնորոշում աստղերով», «Տեղաշարժ մթության մեջ», «Պահակային ծառայության անցկացում», «Քողարկված կրակատեղի պատրաստում» և այլն): Ճամբարային պատրաստության և ռազմամարզական խաղերի ընթացքում կարող են լուծվել հետևյալ խնդիրները՝ բնական միջավայրում տեսական գիտելիքների փորձնական ստուգում և ամրապնդում, հմտությունների և կարողությունների զարգացում անհատական և խմբային վարժանքներով, իրավիճակների մոդելավորում և իրական պայմաններում սովորողների խմբային համագործակցության զարգացում, հոգեբանական կայունության ապահովում, սեփական ունակությունները ճանաչելու և ինքնադրսևորվելու հնարավորություն:

[«Հայաստանի Հանրապետության հանրակրթական ծրագրեր իրականացնող ուսումնական հաստատությունների 11-րդ դասարանի աշակերտների ռազմամարզական ճամբարի կարգն»](#) արդեն ներկայացվել է հանրային քննարկման: Ճամբարի ծրագիրը համարվում է ՆԶՊ առարկայի 8-րդ, 9-րդ, 10-րդ և 11-րդ դասարանների առարկայական ծրագրի գործնական և կիրառական մասը:

Շեֆ-գործառնա այցելությունը: Սա հնարավորություն է տալիս սովորողներին անմիջականորեն ծանոթանալ բանակային առօրյային, մարտական տեխնիկային, սպառազինության տեսակներին և անձնակազմի մարտական պարապմունքներին:

Արտադասարանական խմբակների կազմակերպումը: Շատ արդյունավետ է դպրոցներում արտադասարանական «Պատանի հետախույզ», «Պատանի լեռնագնաց» և այլ խմբակների ձևավորումը, որոնք հնարավորություն են տալիս ապահովել ինտենսիվ ուսուցում և կարգապահություն:

Ներառական կրթությունը «Նախնական զինվորական պատրաստություն» առարկայի շրջանակում կազմակերպվում է՝ ելնելով կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների շահերից, ֆիզիկական և մտավոր ընդունակություններից ու կարողություններից:

Նախագծում կարևորվել է նաև միջառարկայական կապերի զարգացումը, ուսուցողական նյութերի պարզեցումը, արդիական ու կարևոր թեմաներ ներմուծելն ու ոչ պրոֆիլայիններից ձերբազատվելը, ինչպես նաև ավելի արդյունավետ մեթոդական մոտեցումների, տեղեկատվական նոր տեխնոլոգիաների կիրառումը:**

**ՀՀ ՊՆ կուրսանտ 2010 թիվ, ապրիլ հունիս, թիվ 2(27)

Եզրակացություններ եվ առաջարկություններ

Այս հետազոտության մեջ անդրադարձանք կրթական համակարգի երկու առանցքային թեմաներին: Անհերքելի է, որ ուսուցիչների մասնագիտական պատրաստվածությունը կրթության զարգացման ամենաուժեղ փոփոխականն է: Հետազոտությունը ցույց տվեց, որ այս ոլորտում Հայաստանում իրականացվող քայլերի առանցքը հինգ տարին մեկ պարտադիր վերապատրաստումների համակարգի և խրախուսման նպատակով որակավորման տարակարգերի ներդրումն է: Չնսեմացնելով այս քայլերի դերը, նշենք, որ վերապատրաստումների ներկա համակարգը, զուրկ լինելով վերապատրաստումներից հետո հետադարձ կապի, դասերի դիտարկումներ անցկացնելու, ուսուցիչների միջև համագործակցային աշխատանք սերմանելու հնարավորություններից չի կարող ապահովել շոշափելի առաջընթաց: Պարզապես նոր մեթոդներ, նոր բովանդակություն սովորեցնելը դեռևս չի երաշխավորում, որ այդ ամենը կտեղափոխվեն դասարանական միջավայր և կազդեն ուսուցման որակի վրա: Այս հետազոտության երկրորդ թեման

1. Բացահայտել և համախմբել վերջին տարիների մասնագիտական զարգացման ծրագրերի արդյունքում դասարաններում հաջողության հասած ուսուցիչներին և տարածել նրանց փորձը: Հաջողության օրինակները կարող են ոգևորել ուսուցիչներին կիրառելու նոր մոտեցումները:
  2. Ուսուցիչներին ցուցաբերվող մասնագիտական աջակցությունն առավել օգտակար և թիրախային դարձնելու համար բոլոր ուսուցիչների համար չիրականացնել միանման դասընթացներ: Իրականացնել ուսուցիչների մասնագիտական զարգացման թեմատիկ դասընթացներ՝ հիմնվելով ուսուցիչների կարիքների և մասնագիտական պատրաստվածության վրա: Օրինակ՝ դասարանի կառավարում, առաջնորդություն, տեխնոլոգիաների կիրառում դասապրոցեսում, հետ մնացող աշակերտների հետ աշխատելու հմտություններ, շնորհալի աշակերտների հետ աշխատելու հմտություններ, գնահատման հմտություններ և այլն:
  3. Վերապատրաստման դասընթացներից զատ կիրառել մասնագիտական զարգացման այլընտրանքային՝ դպրոցահեն ձևեր (Դասերի դիտարկման այցեր այլ դպրոցներ, դասերի խմբային վերլուծություններ, փորձի փոխանակման կոնֆերանսներ):
  4. Տարակարգի մեկնարկային շեմի համար սահմանել 20% հավելավճար, ներկայումս գործող 10%-ի փոխարեն:
  5. Սահմանել կրթության բովանդակության հակիրճ տեսլական և ուղենիշներ՝ բոլոր առարկաների ուսուցումը նպատակաուղղելով դրանց իրագործմանը:
  6. Ներդաշնակեցնել չափորոշիչները-դասագրքերը-գիտելիքների, հմտությունների չափման համակարգը:
  7. Ուժեղացնել ուսուցիչների կարողությունները կրթության բովանդակության մշակման, գնահատման առումներով: Ներկայում ուսուցիչները գերազանցապես դիտվում են որպես կրթության բովանդակության փոխանցողները, ինչը բավարար չէ:
  8. Դասագրքերի հեղինակների համար անցկացնել դասընթացներ, որպեսզի դրանք համապատասխանեն ոչ միայն ակադեմիական պահանջներին, այլ նախատեսված լինեն ժամանակակից երեխաների համար:
  9. Ուսուցիչների աշխատանքի ընդունման գործընթացում, դասագրքերի ընտրության գործընթացում կոռուպցիոն երևույթների հաղթահարում:
- Դասի պլանի կառուցվածքի օրինակելի թեմաների հիմնական հարցերը նրա նպատակները ու խնդիրները պահանջում են կրթական գիտելիք ու հմտություն, դաստիարակչական արժեքներ,

վարմունք ու զարգացման մտածողություն: Երևակայություն , հիշողություն և ուշադրություն, կամք, կամային որակներ, զգացումներ, հույզեր և ապրումներ:

Այս բոլորը ուսուցանելու համար անհրաժեշտ է դասագիրք, ուսումնական նյութեր , պատկերային, պայմանական, քարտեզներ, գծանկարներ, պատկերներ, նեռարկայական և միջառարկայական կապեր, մեթոդներ ու հենարաններ:

Դասի փուլերի ընթացքը մատուցելու համար հարկավոր է կազմակերպչական աշխատանքներ, աշակերտների հաշվառում, թեմայի նախապատրաստ աշխատանքային վիճակի բերում առողջ մթնոլորտի ստեղծում:

Մինչև նոր նյութի ուսումնասիրմանը , կատարել տնային հանձնարարությունների քննարկում , կապ ստեղծել անցած նյութի հետ: Թեմայի նպատակի և խնդիրների անցումը կրակայինից մարտավարության կամ շարային թեմային: Վերհանել նյութի խթանումը և շարժառիթների ստեղծումը, անցած պատմության միջև կապի ապահովում , նրա ընկալումը և ըմբռնումը:

Բովանդակության ամբողջական պատկերի ստեղծում, այսինքն պատմում, հաղորդում, քննարկում: Կարևորել նյութի ըմբռնումը և գիտակցումը, նրա մեջ օբյեկտիվ կապերի և հարաբերությունների հայտնաբերում :

Նոր նյութի ամրապնդում և իմաստավորում վերարտադրողական հմտությամբ կատարել բացատրական վարժություններ, հիմնավորել նյութի վերլուծության, համադրության, համեմատության, նեռարկայական և միջառարկայական կապերի և հարաբերությունների բացահայտում, ընդհանրացում, իսկ նյութի յուրացումը պահանջում է գիտելիքների կիրառում, վերարտադրում սեփական բառերով ծանոթ և անծանոթ իրավիճակում :

Կշռադատում, գնահատում, ինքնագնահատում, փոխադարձ ամփոփում անդրադարձ կատարել, տալ տնային հանձնարարություն միտված վերջարդյունքներին, տարբերակված առաջադրանքներ վերարտադրողական , որոնողական, ստեղծագործական առաջադրանքներ:

Գ Ր Ա Կ Ա Ն ՈՒԹ Յ Ա Ն Ց Ա Ն Կ

1. Բաբանսկի Յու. Կ., Պոբեդանոսցև Գ. Ա., Աշակերտների դաստիարակությանը կոմպլեքսային մոտեցում, Երևան, 1987թ., 112 էջ:
2. Մուդրիկ Ա. Վ., Դպրոցականի անձը և նրա դաստիարակությունը կոլեկտիվում, Երևան, 1986թ.,
3. «Հայաստանի Հանրապետության հանրակրթական ծրագրեր իրականացնող ուսումնական հաստատությունների 11-րդ դասարանի աշակերտների ռազմամարզական ճամբարի կարգն»:
4. ՀՀ ՊՆ կուրսանտ 2010 թիվ, ապրիլ հունիս, թիվ 2(27):

